

Recente publicaties

BESPREKINGEN

Furness, R.W. 1987. The skuas. T. & A.D.Pyser Ltd, Calton.

Alweer een half jaar geleden verscheen bij Poyser een monografie over de jagers. Na de Jan van Gent en de Papegaaiduiker is dit de derde monografie van deze uitgever, die een zeevogel(familie) behandelt. "The skuas" heeft ongeveer dezelfde opbouw als de beide andere zeevogel-monografieën en blinkt ook, net als deze, uit in zijn verzorgdheid. Deze monografie had eigenlijk niet door een betere jager-kenner geschreven kunnen worden dan door R.W.Furness. Van 1971 tot 1977 bracht de auteur zijn studiejaren door tussen de jagerkolonies van de Shetlands (vooral op Foula) en hij heeft hierover al vele belangrijke publicaties op zijn naam staan. Het grootste gedeelte van de in dit boek gepresenteerde gegevens is dan ook afkomstig van eigen onderzoek, wat tevens inhoudt dat de Grote en de Kleine Jager in het boek de meeste ruimte voor zich hebben opgeëist. De andere soorten jagers komen er vaak wat bekaaid af vanwege een schrijvend gebrek aan relevante onderzoeksgegevens (met name waar het lange-termijn onderzoek betreft). Zo is het ook gesteld met het leven van de jagers buiten het broedseizoen, waarover dan ook evenmin veel wordt vermeld. Een andere belangrijke periode in het leven van jagers (en andere vogels!) waar vrijwel geen aandacht aan wordt besteed is de rui. Hierover had toch stellig wel meer uit de literatuur kunnen worden samengevat. Een wonderlijke omissie!

De wel behandelde onderwerpen in het boek eisen echter genoeg aandacht op. Naast de sandaardhoofdstukken over de verschillende fasen in het leven van een jager vinden we ook hoofdstukken over onderwerpen die typisch zijn voor deze familie, zoals polygamie en kleptoparasitisme. Specialistische thema's als interacties tussen mens en jager, invloeden en optreden van giftige stoffen (vooral zware metalen) bij jagers en een theorie over de functie van de omgekeerde sexuele dimorfie bij deze groep (vrouwjes groter dan mannetjes) krijgen elk hun eigen hoofdstuk, daar de auteur aan al deze onderwerpen zelf baanbrekend onderzoek heeft verricht. Door alle hoofdstukken heen loopt als rode draad het vraagstuk rond onderlinge verschillen en overeenkomsten in verwantschap binnen de (door Furness onderscheiden) twee jager-genera. Vooral waar dit in een evolutionair kader wordt geplaatst (wat meestal het geval is), wordt één en ander natuurlijk uiterst speculatief. De speculaties zijn echter zeer boeiend, daar ze worden ondersteund door originele en scherpe redeneringen. Het boek wordt afgesloten met een indrukwekkende literatuurlijst van ruim 350 titels, waarvan vele nog uit de vorige eeuw.

De auteur heeft zich in dit boek duidelijk laten leiden door zijn eigen inzichten en interesses, waardoor sommige onderwerpen wellicht iets te weinig zijn belicht. Dit wordt gecompenseerd door een zeer boeiend geschreven tekst en de presentatie van een schat aan gegevens, die nog jaren als referentiebron zal worden gebruikt. Ook zal het boek de in zeevogels geïnteresseerde lezer vele avonden puur leesplezier kunnen verschaffen.

LS

Keyl, G., van Roomen, M. & Veldhuijzen van Zanten, H. 1987. Voedseloecologie van de Stormmeeuw (*Larus canus*) te Schoorl in 1986. Instituut voor lerarenop-leiding Hogeschool Holland, Sectie Biologie, Amsterdam.

In het kader van een afstudeeropdracht aan de Hogeschool Holland deden drie studenten een verkennend onderzoek naar de voedseloecologie van de Stormmeeuw in de broedtijd. Dit onderzoek werd verricht in en rond de Stormmeeuw-kolonie in de Schoorlse duinen. In de broedtijd blijkt het dieet van de Stormmeeuwen te veranderen. Voordat de jongen er zijn, is het voedsel overwegend terrestrisch (regenwormen!) en nadat de jongen zijn uitgekomen, verschuift de voorkeur naar voedsel van mariene herkomst (vis) en brood, hoewel regenwormen nog steeds veel worden gegeten. Het brood lijkt dan voornamelijk door de oudervogels te worden gegeten en de vis door de jongen. Met behulp van de diverse waargenomen en gemeten tijdsbestedingen wordt vanuit de 'optimale fourageertheorie' getracht de voedselkeuze en de veranderingen daarin te verklaren. Hoewel vele aannames voor deze verklaring niet getoetst konden worden, heeft één en ander zonder meer een zinvolle bijdrage geleverd aan een beter begrip van de voedseloecologie van de Stormmeeuw en van andere meeuwesorten die zich zowel op terrestrisch als marien gebied begeven om hun voedsel te verkrijgen. Dit is te meer zo, daar soortgelijk onderzoek nog maar nauwelijks eerder werd uitgevoerd. Het verslag kan dan ook vooral gezien worden als een aanzet tot verder onderzoek om de vele vragen die de resultaten oproepen te beantwoorden. Ook voor de 'gewone' veld/zeewaarnemer, die zich slechts afvraagt waarom hij op gezette tijden in de zomer Stormmeeuwen zowel aan de zeereep als op de weilanden ziet, geeft het verslag belangwekkende gegevens in een duidelijk en boeiend geschreven verhaal.

LS

Köth, T. & Vauk-Hentzelt, E. 1988. Influence of plumage and stomach oiling on body and organ growth in young Kittiwakes. Marine Pollution Bulletin 19: 71-73.

Aan 381 verzamelde dode jonge Drieteenmeeuwen (28 uitgevlogen exemplaren en 353 nestjongen) in de kolonie op Helgoland tussen mei en augustus 1984 hebben de auteurs uitvoerig in- en uitwendig onderzoek verricht naar de invloed van vooral inwendige oliebevulling op de groei en de orgaanontwikkeling van de vogels. Het bleek mogelijk om inwendige oliebevulling aan te tonen. Monsters van zwartbruine drab aangetroffen in het maagdarmkanaal van uitwendig 'schone' vogels bleken na analyse inderdaad olieresten te zijn. Door andere auteurs werd een dergelijke drab veelal beschouwd als een bijproduct van de gal, dat bij verhongerende vogels in het maagdarmkanaal terecht kan komen (red.). De olie was ofwel ruwe Noordzee-olie, afkomstig van het 'Beatrice Field', ofwel stookolieresten overboord gezet door schepen. De leeftijden van de jonge Drieteenmeeuwen werden zo nauwkeurig mogelijk geschat aan de hand van lichaamsmaten. Binnen de groep van van bijna of geheel vliegvlugge vogels bleken onbevulde exemplaren beduidend zwaarder te zijn dan inwendig bevulde vogels. Bovendien bleken de gewichten van de levers van pas uitgevlogen vogels, die inwendig olie hadden, lager te liggen dan die van iets jongere 'schone' soortgenoten die (nog net) op het nest zaten. Voor een nauwkeurige beschrijving van de levercondities van de vogels werd gebruik gemaakt van de zgn. "body weight/liver weight quotient" (BLQ), een index waarbij het lichaamsgewicht gedeeld wordt door het gewicht van de lever. Dit quotient is in het verleden gebleken onafhankelijk te zijn van de leeftijd van de vogels en zo kan dus de waarde ervan vergeleken worden over alle leeftijdsklassen. Het bleek dat de BLQ van 'schone', bijna vliegvlugge jongen een factor twee lager was dan die

van met olie besmette, pas uitgevlogen jongen, hetgeen duidt op een duidelijk onderontwikkelde lever. Dit verschil was zeer significant. Tot slot suggereren de auteurs dat evidente afwijkingen naar boven van de normale waarde voor de BLQ van ongeveer 20 een snel te verkrijgen aanwijzing zouden kunnen vormen voor inwendige oliebevuilding. Zeevogels, waarbij dergelijke waarden worden gemeten, dienen in elk geval aan een grondig 'post-mortem' onderzoek te worden onderworpen.

MP

Montevecchi, W.A., Birt, V.L. & Cairns, D.K. 1988. Dietary changes of seabirds associated with local fisheries failures. *Biological Oceanography* 5: 153-161.

De belangrijkheid van met name Makreel *Scomber scombrus* en de pijlinktvis *Illex illecebrosus* in het dieet van de Jan van Genten van New Foundland en de relatief ongelimiteerde visserij op dezelfde soorten waren o.a. de aanleiding tot de gedachte dat fluctuaties in de vangsten door Jan van Genten nauw gerelateerd zouden zijn aan variaties in de plaatselijke visserij.

De jaarlijkse vangsten van Makreel en pijlinktvis werden daartoe over een periode van tien jaar (1977-1986) vergeleken met 2281 opgebraakte prooien van Jan van Genten in een kolonie in dezelfde periode gedurende juli en augustus. In deze maanden was Makreel de belangrijkste prooi-soort voor de Jan van Gent, gevolgd door Haring *Clupea harengus*, pijlinktvis, 'capelin' *Mallotus villosus* en Makreelgeep *Scomberesox saurus*. In totaal werd van deze soorten jaarlijks gemiddeld 5500 ton gevangen door de 12 000 paar tellende kolonie. In veel gevallen werd de jaarlijks door mensen opgeviste hoeveelheid ruim overschreden door die van de Jan van Gent. Gedurende de onderzoeksperiode waren er voor mens zowel als vogel vier "misoogsten" voor pijlinktvis en één voor Makreel. In het jaar waarin Makreel niet (algemeen) voor handen was, werd door de Jan van Genten overgestapt op Haring. In andere slechtere Makreeljaren waren Haring en Makreelgeep belangrijke prooi-soorten. Jaren, waarin Makreel en pijlinktvis (vrijwel) ontbraken in het dieet van de vogels, lieten eveneens slechte commerciële vangsten zien en omgekeerd. Voor de andere soorten vis (Haring en 'capelin') werd een dergelijke correlatie niet aangetoond, wat waarschijnlijk veroorzaakt werd door de tijd van het jaar waarin het onderzoek werd uitgevoerd. Het blijkt dat dieetgegevens van zeevogels wellicht bruikbare informatie kunnen verschaffen over de abundantie van niet-commercieel beviste soorten. Mogelijk kan analyse van deze gegevens meer inzicht geven in de beschikbaarheid van prooien in het mariene ecosysteem.

GOK

+++++

Medewerkers aan deze rubriek waren: Guido Keyl (GOK), Maarten Platteeuw (MP), Leo Stegeman (LS).